

La Casa Patuel de Mataró té més d'un segle de vida i gairebé sempre ha estat vinculada amb el teatre. En aquest article es ressegueix la seva dilatada existència, des dels seus inicis com a perruqueria fins a la seva conversió en botiga de vestits de teatre i d'utilitatge, i també en llibreria i arxiu teatrals. Alhora, es fa un esbós de retrat de la família Patuel, en què destacà l'impulsor de l'establiment, Marià Patuel Rossell.

LA CASA PATUEL DE MATARÓ I EL TEATRE

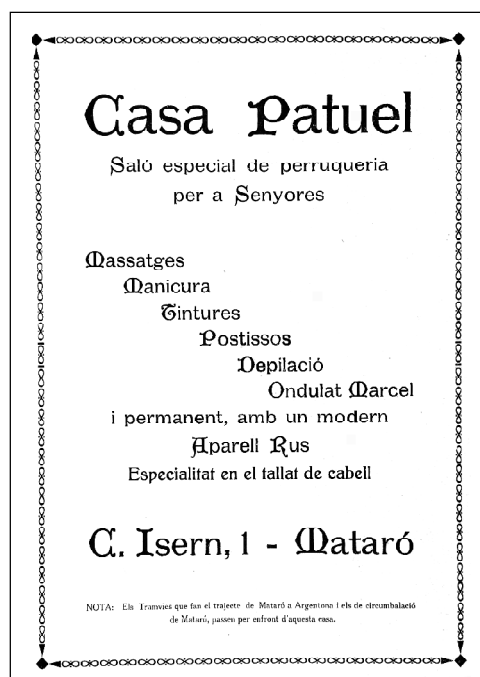
Per al meu pare, home de teatre

LA PERRUQUERIA

El 18 d'octubre de 1914 Mataró va patir una inundació pel desbordament de la riera de Cirera i de diversos torrents. La força del corrent va ser tan gran que, per exemple, va ensorrar un mur del parc municipal i se'n van negar quasi totes les aus. *La Vanguardia* del 23 d'octubre feia un inventari de les cases danyades, entre les quals figurava la següent: «La fuerza de la corriente inundó la peluquería de don Ramón Patuel, de la calle de Isern, derribando el agua las puertas vidrieras y los muebles, ocasionando tal destrozo que no han quedado en el establecimiento ni mesas ni el lavabo.»

L'establiment que encara avui coneixem com a Can Patuel o Casa Patuel, a la cantonada entre el Torrent (o Sant Rafael) i el carrer Isern, va ser, en els seus inicis a començaments del segle XX, una perruqueria. La trobem anunciada, com a perruqueria per a senyores Casa Patuel, des de mitjan anys vint a la «Guia del Comerç, Indústria i professions de la Ciutat», que acostumava a aparèixer al darrer full del *Diari de Mataró* (inicialment sols amb el títol de «Guia de Mataró»). Més endavant, a més del nom i l'adreça (c. Isern, 1 i St. Rafael, 2), la perruqueria s'hi anunciava amb la indicació: «Acurat servei en tot – “On parle française”», en un intent de donar distinció a l'establiment. També es publicaven, en els números especials de les Santes del *Diari de Mataró*, anuncis més grans i individualitzats d'un aparell d'ondulació dels cabells anomenat «Ruso», dins els quals figurava la Casa Patuel. I encara, al diari del 6 de gener de 1930, sortia un anunci força gran de «Casa Patuel. Saló especial de perruqueria per a Senyores», en què s'oferien els següents serveis: «Massatges. Manicura.

Tintures. Postissos. Depilació. Ondulat Marcel i permanent, amb un modern Aparell Rus. Especialitat en el tallat de cabell». Sembla clar, doncs, que el negoci va anar prosperant.

Anunci al *Diari de Mataró* del 6 de gener de 1930

Segons el testimoni oral de Miquel Patuel Cardoner, a més de perruqueria la Casa Patuel també va tenir barberia, com a mínim des de 1936, any de què daten els seus records. Entre aquests records figuren, a més, el de dues butaques o «sillons» de barber i el del seu avi Marià Patuel Rossell treballant-hi, amb diversos oficials al seu càrrec. La barberia, però, degué deixar de funcionar després de la Guerra Civil.

La perruqueria, en canvi, va romandre oberta fins a finals dels anys cinquanta. Va ser Isabel, la germana de Miquel Patuel, qui se'n va cuidar, fins que el 1958 es va casar i va anar a viure a Barcelona. Durant aquells anys de la postguerra hi van anar passant moltes oficines, diverses de les quals posteriorment van obrir a Mataró les seves pròpies perruqueries. Una d'aquestes oficines va ser la Maria Albert, germana de l'escriptor Esteve Albert, que després en va posar una a la casa on vivia al carrer Amàlia.

LA FAMÍLIA PATUEL I EL TEATRE: L'AGRUPACIÓ FOMENT DE LA SARDANA

Al marge de la perruqueria, la vinculació del cognom Patuel amb el teatre data igualment de principis del segle XX, a través de l'Agrupació Foment de la Sardana, associació catalanista fundada el 1907 com a secció autònoma del Centre Autonomista Republicà, presidida per Fèlix Ribas i Pla, que va estar activa fins al 1921, any en què es va convertir en Casal Catalanista (clausurat per la dictadura de Primo de Rivera el 1923). Tot i que en el seu origen hi ha l'afecció a les sardanes, l'Agrupació va dur a terme moltes activitats, com ara balls, excursions i també teatre (CUSACHS 2006). A la revista barcelonina *El Teatre Català* (des d'ara, ETC) figuren, des del número del 2 de maig de 1914, les cròniques de les seves representacions escèniques.

La primera crònica que esmenta un membre de la família Patuel és al número del 25-VII-1914, en què s'informa que l'Agrupació Foment de la Sardana va representar en el seu local *El rector de Vallfogona* de Pitarra i hi va actuar «el novell aficionat Patuel [per error, hi diu Fatuel], que ho féu bastant bé».

La crònica d'ETC del 27-III-1915 reporta que l'Agrupació va oferir, el dia de sant Josep, la representació del quadre dramàtic d'Ignasi Iglésias *L'alegria del sol*, «ben interpretat pels joves aficionats Ribas, Camats, Patuel i Mauret», a més d'una obra castellana no especificada i la sarsuela de Manuel M. Angelon *Setze jutges*, interpretada pels mateixos actors, juntament amb Vilalta, Cortés i Serra. I s'afegia: «Cal fer especial menció del treball de la senyoreta Maria Patuel, jove actriu ingènua que tot just comença, que va saber donar els corresponents caràcters als seus papers.» Cal creure que, en realitat, es refereix a l'Angelina Patuel (filla de Marià Patuel), que a partir d'aleshores actuarà en moltes altres obres. La sarsuela *Setze jutges* la representaran també a Caldes d'Estrac l'1 d'agost d'aquell 1915 (ETC,

14-VIII-1915) i, quasi al cap d'un any, novament a Mataró (ETC, 3-VI-1916) i a Argentona (ETC, 10-VI-1916).

L'abril de 1916 l'Agrupació escenificava *El pati blau* de Rusiñol i *Les carbasses de Monroig* de Pitarra, amb l'actuació de la «senyoreta Patuel» (ETC, 22-IV-1916). I entre finals d'abril i inicis de maig van representar el drama *Lo mas maleït*, del mataroní Salvador Llanas, amb les interpretacions dels «senyors Tomàs Ribas [hi diu Rivas per error] i Jaume Patuel» i amb la participació de «la senyoreta Angelina Patuel». Altres obres posades en escena, a més de l'esmentada *L'alegria del sol*, van ser *El Drac* de Pous i Pagès i *A ca la modista* d'Asmarats, a banda del monòleg *¿Si no fos la clau?* de Miquel Montells (ETC, 6-V-1916). Aquell mes de maig també van escenificar *Lo rector de Vallfogona* de Pitarra, de nou amb l'actuació de «la senyoreta Angelina Patuel» (ETC, 20-V-1916), la qual també intervindria en *Les joies de la Roser* de Pitarra (ETC, 1-VII-1916); aleshores, la direcció artística de l'Agrupació anava a càrrec de l'esmentat escriptor i actor Tomàs Ribas. Ja a l'octubre, van posar en escena *Mar i cel* de Guimerà i també la comèdia d'Alfons Marxuach *Viatge de boda*, en què va actuar «el senyor de Patuel, que promet molt» (ETC, 28-X-1916). Al novembre van representar *Lo lliri d'aigua* de Pitarra, de nou amb la participació d'Angelina Patuel (ETC, 11-XI-1916); i al desembre, el drama en vers *Jaume I, el conqueridor* dels mataronins Joan Busqué i Manel Mora (ETC, 9-XII-1916), i les obres còmiques *L'hipnotitzador* de Francesc Roqueta i *La meva senyora* d'Asmarats (ETC, 16-XII-1916).

A les acaballes de 1916, per les festes nadalenques, l'Agrupació va oferir diverses sessions «amb motiu de celebrar-se el primer any de l'estada en son nou local», i va recuperar *Lo mas maleït* de Salvador Llanas, a més de representar *La Perleta de Premià* de Geroni Soler, sota la direcció de Josep Gómez (ETC, 6-I-1917). Al gener de 1917 va posar en escena novament *Lo lliri d'aigua* de Pitarra i també la joguina de Lluís Millà *La capseta dels petons* (ETC, 13-I-1917), i posteriorment l'obra de Rusiñol *La Mare* (ETC, 27-I-1917). D'altra banda, a la crònica sobre l'Agrupació Foment de la Sardana d'ETC del 3-II-1917, s'hi llegia: «El quadre de l'actor Josep Goraeza [sic] posà en escena el passat diumenge *La Tosca* [de Victorien Sardou], en la qual no estigué gaire acertada la senyoreta Patual [sic], però també s'ha de tenir en compte que dita obra no és per una joveneta actriu com ella; no obstant sapigué fer-se aplaudir per sa bona voluntat. Els demés, com sempre, en son lloc.»

Al març de 1917 l'Agrupació posà en escena *Els segadors* de Frederic Soler (Pitarra), a més de representar-se, en benefici de l'actriu Mercè Guimó, el drama *El contramestre* de Pitarra i el monòleg *La viudeta* de Josep Martrus (ETC, 17-III-1917). I al darrer número de la revista *El Teatre Català* (24-III-1917), consta que l'Agrupació «repetí a instàncies dels senyors socis l'obra del malaguanyat autor Ramon Ramon i Vidales *L'impenitent*, mereixent, com l'altra vegada, molts aplaudiments».

L'Agrupació va continuar representant obres almenys fins a 1920. Al número del 2 de febrer de 1919 del setmanari de Canet de Mar *La Costa de Llevant*, per exemple, consta que va posar en escena al Circo Clavé de Mataró, en una funció organitzada per la Junta de Dames de Beneficència de Sant Josep, *El pati blau* de Rusiñol, amb l'actuació de «les senyoretes Angelina Patuel, Carme Baixés, Beneta Victòria, Roseta Saleta i els senyors Patuel, Garriga, Ayats i un estol de nois de la mateixa entitat», sota la direcció artística de Marià Patuel, que aleshores també era el president de l'Agrupació. Al diari barceloní *El Diluvio* del 7-X-1919, d'altra banda, s'anunciava la representació de les obres *Les ales de cera* de Manuel Folch i Torres i *Gente bien* de Rusiñol, «en las que tomará parte todo el elenco artístico de la compañía Patuel»; aquest és el primer i únic cop que hem trobat esmentada tal «companyia». Al gener de 1920, finalment, l'Agrupació va escenificar, al Centre i Patronat de Sant Isidre d'Argentona, l'obra *Com les olives (sic)* de Pere Boquet de Recasens (*La Veu de Catalunya*, 19-I-1920).

De la importància social tant de l'Agrupació Foment de la Sardana com de la família Patuel en dóna mostra, d'una banda, la llarga crònica publicada al número del 30 d'agost de 1915 del diari barceloní *El Poble Català*, catalanista i d'esquerres, en què s'informa de l'excursió a Cabrera organitzada per l'Agrupació, que va aplegar més de dues-centes persones i va comptar amb una recepció per part de les autoritats cabrerrenques (entre altres actes, hi van representar la ja esmentada sarsuela *Setze jutges*). D'altra banda, el 14 de juny de 1931, l'aleshores president de la Generalitat, Francesc Macià, va visitar Mataró, la qual cosa va motivar diversos actes, que es van cloure amb un banquet; a la taula presidencial, a més de Macià, Lluís Companys, Ventura Gassol i altres polítics i també personalitats mataronines, va seure-hi Angelina Patuel (*La Vanguardia*, 16-VI-1931).

LA CASA PATUEL

La gran activitat escènica a través de l'Agrupació Foment de la Sardana degué motivar que la família, al capdavant de la qual hi havia l'esmentat Marià Patuel Rossell (1880-1958), acumulés una gran quantitat de vestuari teatral. De manera que, a més de la perruqueria, van obrir una sastreria especialitzada en vestits per a obres de teatre, de la qual va tenir cura la muller de Marià Patuel, Joaquina Carreras Pons. Quan va morir el 1941, en va agafar el relleu la seva filla, l'Angelina Patuel.

El renom de la sastreria va córrer ben aviat i va traspassar els límits no ja de la ciutat sinó de la comarca, perquè a *La Veu de l'Empordà* del 18-IX-1926 s'anunciava la representació, al Teatre Principal de Figueres, del drama *Arthur de Ling* de Salvador Sabater i Oliver «amb vestuari d'època de la Casa Patuel». I tres mesos després, al setmanari d'Olot *La Tradició Catalana* del 24-XII-1926, s'informava d'uns nous Pastorets que havien de representar-se al Casal Marià olotí, en què els actors «lluïran uns riquíssims trajos i perruqueria de la Casa Patuel, de Mataró». La perruqueria, doncs, s'afegia als serveis que l'establiment ofería a les companyies teatrals.

Anunci dins l'obra de Lluís Millà *Lorito real* (1927)

Dins els llibres de teatre publicats per la Casa Patuel (dels quals parlarem més endavant), l'establiment hi era anunciat a tota plana amb la següent oferta de serveis (amb algunes variacions): «Perruques. Armeria. Trajos. Teatre i carnaval. Crepè. Màstic. Guixos de caracteritzar. Es lloguen trajos de soldats romans per a la processó de Setmana Santa, com també vestits, ales d'àngel i vestes de congregants. Nans per a la processó de Corpus.» Sembla clar que, a mitjan anys vint, la Casa Patuel ja havia esdevingut, per la varietat de la seva oferta —perruqueria, sastreria, utillatge o attrezzo i fins i tot capgrossos—, un establiment de referència per a tots els qui volguessin muntar o participar en qualsevol mena d'espectacle o de representació escènica.

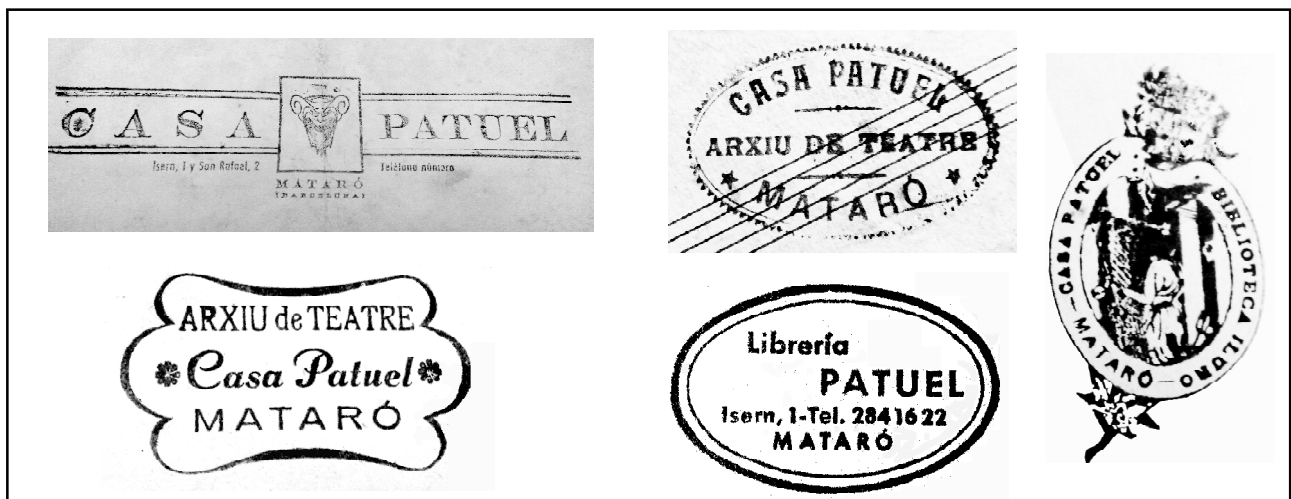
Resulta ben il·lustratiu, en aquest sentit, el record que tenia de la botiga, abans de la Guerra Civil, l'argentoní Jaume Lladó i Font: «Al capdamunt, fent xamfrà amb el carrer d'Isern, hi havia en Patuel amb el seu establiment, on hi havia tota mena d'indumentària. Del *Tenorio* als *Pastorets*, passant per totes les obres d'en Pitarra, s'hi trobaven tots els guarniments que calien. Fins i tot a Figueres, d'algú que tenia l'armari ben guarnit, deien que tenia més roba que en Patuel. Així m'ho havia explicat en Fortunet, un notable figuerenc» (LLADÓ I FONT 2005: 18). I Miquel Patuel ens ha explicat —en un missatge electrònic—, tot rememorant la botiga en la seva infantesa, que «per anar a dormir passàvem per entremig de maniquins, llances i trabucs... era divertit».

No resulta estrany de trobar l'establiment esmentat en les cròniques teatrals catalanes dels anys trenta en què s'indicava la procedència del vestuari o la perruqueria. En una de publicada a l'efímera revista barcelonina *Teatre Català* del 10-

XII-1932, per exemple, es feia constar que en dues obres representades per la secció dramàtica de la Societat Iris de Mataró «el servei escènic anà a càrrec de l'acreditada casa Patuel». També apareixia esmentada en la informació sobre l'activitat d'aquesta secció dramàtica el mes anterior (5-XI-1932) i reapareixeria en una crònica posterior sobre les representacions teatrals de la companyia de la Unió de Cooperatives mataronina (17-XII-1932).

Es troben, igualment, referències a la perruqueria i la sastreria de la Casa Patuel en els programes de diverses obres escenificades entre 1933 i 1935 per les esmentades companyies de la Societat Iris i la Unió de Cooperatives, tant als respectius locals com als de la Societat Ateneu Popular i la Societat Ateneu Vilassanès (LLADÓ 1995: 95, 97, 99, 103, 111 i 113). I l'establiment va continuar proveint materials per a espectacles de fora de Mataró, com ara el vestuari de l'òpera infantil de Ricard Lamote de Grignon *La Flor*, representada el 6 de juny de 1935 al Teatre Municipal de Girona sota els auspicis dels Amics del Grup Escolar Ignasi Iglésias (*Diari de Girona*, 4-VI-1935).

Els serveis que oferia la casa Patuel, però, encara es van ampliar més. Sota la capçalera del número del 5 de novembre de 1927 del setmanari popular *L'Avi Muné*, publicat a Sant Feliu de Guíxols, consten tres punts de venda: un a Barcelona, un altre a Girona i un altre a Mataró, concretament la Casa Patuel. Aquest és el primer rastre que hem trobat del que seria la Llibreria Patuel, que compartia local amb la perruqueria i la sastreria. Un any i mig després, dins el llibre *L'escàndol* de Salvador Llanas, editat per les Edicions de la Casa Patuel el febrer de 1929, hi ha

Diferents segells de la Casa Patuel abans i després de la Guerra Civil.

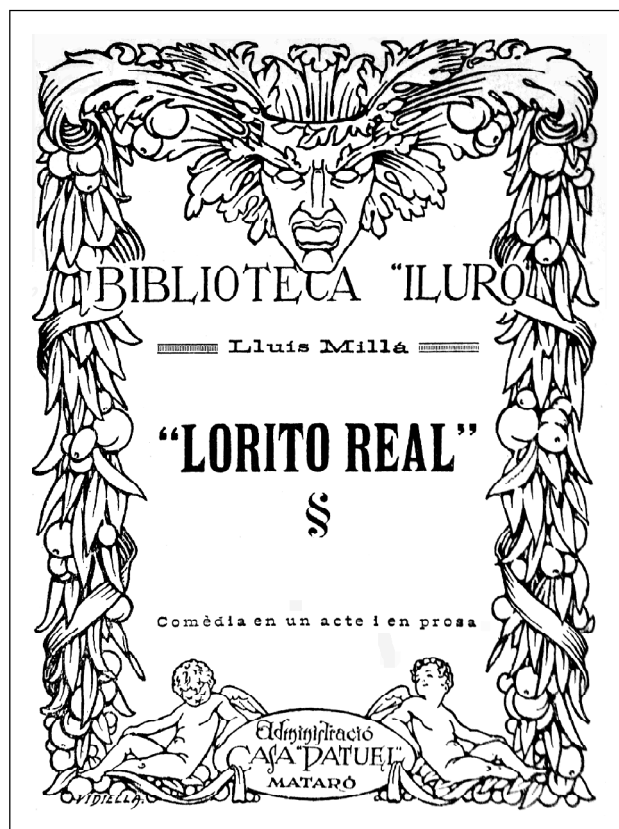
un anunci de l'establiment, a tota plana, on s'oferien: «Perruques, trajos de teatre, crepè, màstic, i guixos de caracteritzar». I a sota: «*Mètode de caracterització de teatre*. Utilíssim llibre per als aficionats, il·lustrat amb 22 làmines. Preu: 5 ptes.» La llibreria venia, doncs, per una banda, revistes, i per una altra, llibres relacionats amb el teatre, sobretot obres.

I encara cal parlar d'una altra faceta de la Casa Patuel: l'Arxiu de Teatre. Perquè, a banda de la venda de llibres, l'establiment va anar aplegant una gran quantitat d'obres teatrals, les quals llogava a les companyies que volien representar-les. Com que era car i difícil, sobretot en l'època d'escassetat de la postguerra, aconseguir diversos exemplars dels llibres, d'alguns se'n feien cabdals, això és, còpies mecanografiades de les intervencions de cada personatge per separat, la qual cosa permetia que cada actor tingués el text que li corresponia memoritzar. Aquestes còpies les havien fetes tant membres de la família com alguna de les oficials de la perruqueria, segons el record de Miquel Patuel. Als llibres i als cabdals, d'altra banda, essent opuscles molt primers, els posaven unes cobertes de cartó dur relligat (o grapat) perquè no es fessin malbé, i al davant hi estampaven el segell de l'Arxiu de Teatre. Amb els anys, l'establiment va arribar a reunir uns 3.000 llibres de teatre en català i castellà datats entre mitjan segle XIX i mitjan segle XX. Aquesta immensa col·lecció actualment forma part de la biblioteca del Museu Arxiu de Santa Maria, gràcies a l'amable donació de la senyora Montserrat Vergés Verdager, vídua de Francesc Pérez Martínez.

LES EDICIONS DE LA CASA PATUEL

Potser no és casual que la primera notícia que hem trobat sobre la llibreria sigui de 1927 —com hem vist—, perquè va ser el gener d'aquell any que la Casa Patuel, amb Marià Patuel al capdavant, va engegar la seva activitat editorial amb la primera de les dues col·leccions de llibres de teatre que publicarà: la «Biblioteca "Iluro"».

En un text estampat a l'anvers de la coberta del primer volum (*Un home discret...* de Pau Fàcil), «L'Editor» s'adreçava «Als nostres llegidors» i expressava el disseny de la col·lecció. D'una banda, i lligant amb l'esperit catalanista característic de la família Patuel, declarava el propòsit de fer una minsa contribució a «l'esplendorosa renaixença literària» de la Catalunya de l'època. I, d'altra banda, apuntava el «caràcter popular» de la col·lecció i la voluntat de ser una plataforma

Núm. 5 de la «Biblioteca "Iluro"»

editorial tant per als nous escriptors —«les noves valors»— com per a les obres «ja esgotades, i que pel seu mèrit o la seva popularitat s'han fet imprescindibles i tradicionals pel públic». Dins la Biblioteca, així, s'hi inclouran tant peces d'autors que fins llavors encara no havien publicat (i que, en alguns casos, no tornaran a fer-ho) com la reedició d'obres ja conegudes i publicades (raó per la qual apareixien amb la indicació de segona o, quan era el cas, tercera edició).

És al penúltim paràgraf on l'editor precisava la naturalesa de la «Biblioteca "Iluro"»: volia ser una col·lecció de teatre catòlic, i per aquest motiu editaria obres «sense dames». El teatre catòlic tenia a Catalunya una presència destacada entre els grups d'aficionats des d'almenys la darrera dècada del segle XIX. L'havien promogut revistes com *La Talia Catalana* (Barcelona, 1897-1899), que des del número del 20-II-1898 se subtitulava *Setmanari Regional y Literari dedicat al Foment de l'Escena Catòlica*, i també *Lo Teatro Catòlich*. *Senmanari català, dedicat exclusivament al foment de la escena catòlica* (Barcelona, 1899-1901). Totes dues havien publicat obres en forma de fulletó i la segona, a més, una col·lecció de peces: «Galeria dramàtica de *Lo Teatro Catòlich*» (a mitjan 1899 esdevingué «Biblioteca Regional»). A principis de segle encara va publicar-se una altra

col·lecció de teatre catòlic vinculada amb una revista (en aquest cas humorística i de caràcter conservador): «Biblioteca de *La Barretina*», entre 1900 i 1902 o potser 1903 (PINYOL 2009).

El 1903 es va encetar una nova col·lecció de teatre catòlic a Barcelona: «Biblioteca “L’Escon”», que va anar editant obres poc o molt regularment fins al 1936 i que arribarà als 187 volums (més un d’aparegut el 1947). Josep Quera i Córdoba, l’editor de la Biblioteca, va publicar, a més, una revista: *L’Escon* (1906-1918), que també va incloure peces dramàtiques en forma de fulletó. I ja als anys vint, concretament el 1924, va aparèixer la també barcelonina «Biblioteca de “La Ibèrica”. Secció de Teatre Catòlic Català», de la qual sols hem trobat constància de sis volums (un dels quals una adaptació de Molière).

És dins aquest context que el 1927 apareix la «Biblioteca “Iluro”», una nova col·lecció de teatre catòlic en català que té el valor afegit de ser feta no a Barcelona sinó en una ciutat com Mataró. Als llibres constava que la Biblioteca era «Editada per la Casa Patuel» i de la impressió se n’encarregaven les Arts Gràfiques de Santa Coloma de Farners. Fins que a mitjan 1929 apareixen les Edicions de la Casa Patuel i els volums passen a ser impresos per la Impremta Minerva de Mataró (tot i que la impressió només consta als darrers llibres d’aquesta nova «etapa», no als primers). Cal dir que, malgrat tractar-se d’una Biblioteca realitzada a Mataró, es va vetllar molt per la seva difusió, fins al punt que hem trobat notícia de volums acabats de publicar en revistes i diaris de diversos indrets de Catalunya, els quals feien constar el seu agraïment per haver-ne rebut algun exemplar: *L’Avi Muné* (Sant Feliu de Guíxols, ja esmentat), *Diari de Granollers*, *El Llamp* (Gandesa), *La Gralla* (Granollers), *Acció* (Vilafranca del Penedès), *La Veu de l’Empordà* (Figueres), *La Costa Brava* (Sant Feliu de Guíxols), *El Baix Penedès* (Vendrell), a més de *La Hormiga de Oro*, *Flama* i *La Vanguardia* (publicacions de Barcelona).

Tot i que diversos errors en la numeració dels volums i la manca de datació d’alguns llibres no permeten de precisar-ho, fins al 1935 (o potser el 1936) la «Biblioteca “Iluro”» va publicar 54 volums (que són més de 54 títols pels errors esmentats) i sembla que entre 1948 i 1950 van aparèixer els quatre darrers números de la col·lecció, que no duen any de publicació (la datació la fa el CCUC). La col·lecció s’havia encetat amb l’esmentada obra *Un home discret...* de Pau Fàcil —pseudònim que, segons *Els pseudònims usats a Catalunya* (1951) de Josep Rodergas, correspondria a Pau Anglada,

autor d’obra única—, i es cloïa amb una obreta anònima de només sis pàgines: *Parlaments d’Els Reis d’Orient*.

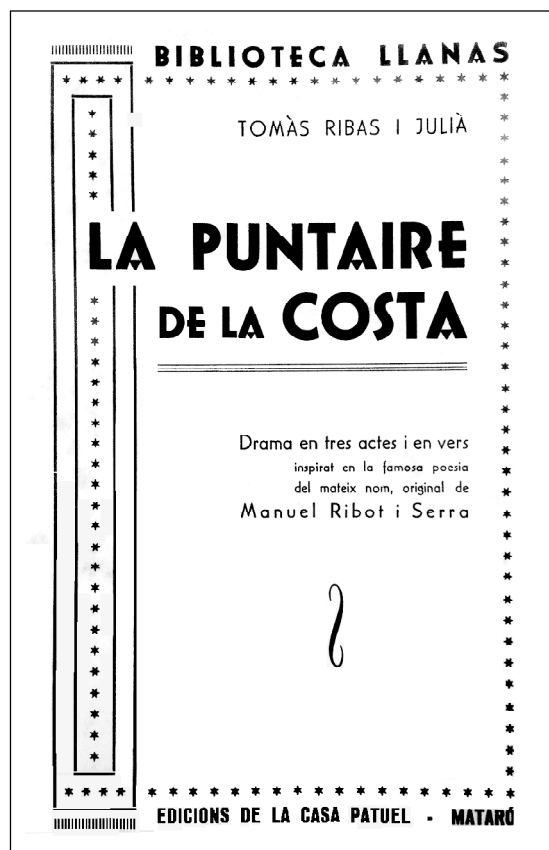
En tant que obres de «teatre catòlic», com remarcava el text de presentació de la «Biblioteca “Iluro”», les obres es concebien «sense dames». Això no obstant, a partir de 1928 es publicaran també obres «per a noies soles», com ara *Les tres Maries o El nom no fa pas la cosa* de Cànida Pi i Domènech, que és l’única escriptora dins la nòmina d’autors de la col·lecció. La controvertida qüestió de la presència de les dones en l’escena catòlica va ser un dels temes tractats al debat sobre el teatre catòlic que es va desenvolupar al diari barceloní *El Matí* l’any 1930 (MALÉ 2012: 740-757).

Els autors que publicaran més obres a la «Biblioteca “Iluro”» seran: Francesc Gay (set volums) Vicenç Coma i Soley (cinc), Emili Graells i Castells (quatre), Tomàs Ribas i Julià (quatre) i Esteve Trullàs i Duran (quatre). Val la pena destacar, també, la publicació, en el núm. 44, d’una de les obres més representades arreu de Catalunya: *L’Estel de Natzaret* de Ramon Pàmies, de la qual es van arribar a fer dues edicions, l’última a la postguerra, amb un tiratge de 1.000 exemplars que es van exhaurir ràpidament, segons el record de Miquel Patuel.

La col·lecció també va incloure una peça de Salvador Llanas, *Carles de Viana* (1929), l’única obra no escrita originalment en català de la «Biblioteca “Iluro”», ja que era una traducció del *Carlos de Viana* que Llanas va publicar el 1889 (de fet, a la portada diu: «Adaptació catalana de J. G. M.»). Aquest dramaturg, poeta i periodista mataroní havia mort poc abans, el 1928. I el seu decés fou l’esca que impulsà la Casa Patuel a crear una altra col·lecció de llibres de teatre, sota la seva invocació: la «Biblioteca “Llanas”». El primer volum va sortir el febrer de 1929 amb una peça inèdita de Llanas: *L’escàndol*. L’objectiu de la col·lecció no era, però, publicar només les obres d’aquest autor: al text amb què es presentava la col·lecció al primer volum s’explicava que es pretenia de donar a conèixer textos «de dramaturgs de reconegudíssim prestigi, i d’autors d’indiscutible solvència; així com també obres inconegudes, que acreditin la valor creadora que batega en l’esperit de les noves promocions intel·lectuals de Catalunya».

La «Biblioteca “Llanas”» va arribar fins al número 31, per bé que hi ha tres volums més sense numeració. La seva publicació va ser força

irregular: sis volums el 1929, tres el 1932 i dos el 1934. Van seguir uns anys de silenci, fins que se'n va reprendre l'edició el 1950 amb el núm. 12; la resta de volums es van publicar entre aquest any i el 1958. Segons el record de Miquel Patuel, els llibres d'aquesta col·lecció es van vendre molt poc, en contrast amb els de la «Biblioteca "Iluro"», que van tenir més demanda.

Núm. 14 de la «Biblioteca "Llanas"»

Un dels autors que va donar a llum més obres dins la nova col·lecció és també mataroní: Tomàs Ribas i Julià, que n'hi publicà tres (una de les quals va ser molt representada: *La Puntaire de la Costa*). També en tenen tres Josep M. Folch i Torres (amb èxits reeditats com ara *Els pastorets*) i Pere Mialet (però una en col·laboració amb J. Ferrer-Domingo: *Melodia discordant*). Hi publicaran un parell de títols autors força coneguts com Lluís Elías, Ambrosi Carrion, Vicenç Coma i Soley, Francesc d'Assís Picas, Josep M. Poblet i Jaume Villanova i Torreblanca (amb el seu èxit *Jo seré el seu gendre!*).

Tots els llibres de la «Biblioteca "Llanas"» són originals catalans, excepte una traducció al núm. 8: *L'ovella del pobre* (1932) de Stefan Zweig, en versió d'Antoni Molinas. Aquesta obra de l'insigne autor austríac havia estat estrenada al Teatre Català Novetats la nit del 21 d'abril de

1931, sense gaire bona acollida per part del públic i la crítica (SOLER 2011: 50-51). Hi ha una altra obra, justament el volum anterior de la col·lecció (núm. 7, també de 1932), que es presentava com una traducció: «*Un fill del poble (A son of the people)*. Drama en tres actes de James Hankok adaptat a l'escena catalana per August Barbosa». S'hi indicava que era una segona edició perquè l'obra ja havia estat publicada el 1927 a «La Escena Catalana». Tanmateix, no hem aconseguit de trobar cap mena de notícia ni de l'obra suposadament original ni del seu suposat autor en llengua anglesa.

EL CONCURS DE TEATRE CATÒLIC

L'organització de concursos d'obres teatrals era una pràctica habitual dins el teatre català de principis del segle XX, especialment en l'àmbit amateur. En van organitzar publicacions periòdiques com *Juventut Teatral* (1910), *Folletí Teatral* (1912) i *De tots colors* (1912), o institucions com l'Escola Catalana d'Art Dramàtic (1919 i 1922) i la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur (1932-1936), i també col·leccions com «El Nostre Teatre» (1935-1936), a banda del premi Ignasi Iglésias convocat per la Generalitat (1932-1937). De la majoria de les obres premiades en conservem exemplars a la Biblioteca del Museu Arxiu.

Dins l'àmbit del teatre catòlic, n'havia convocat un al tombant de segle el ja esmentat setmanari barceloní *Lo Teatro Catòlich* (1899-1901) (PINYOL 2009: 10-13). I també en va organitzar un el 1913 la revista *L'Escon*, igualment esmentada. El 1932 era l'Ateneu de Sant Lluís Gonçaga, de Sant Andreu de Palomar (Barcelona), qui s'encarregava de convocar un «Concurs d'Obres Teatrals per Centres Catòlics». I aquell mateix any apareixia a Barcelona una nova col·lecció, «Biblioteca Popular de Teatre Catòlic», de l'Editorial Balmes, que va convocar un concurs teatral almenys durant tres anys (1932-1934). El 1933, d'altra banda, va ser una altra col·lecció la que va organitzar-ne un: la «Biblioteca Teatral de les Escoles Catòliques», creada el 1931 pel Foment de Pietat de Barcelona.

Serà durant el 1935 que la Casa Patuel es decidirà a organitzar el seu propi concurs de teatre catòlic, sota l'empareda de la col·lecció «Biblioteca "Iluro"». La convocatòria va ser feta l'1 de juliol i va tenir força ressò. Un dels primers diaris a donar-ne notícia va ser, a Barcelona, *La Veu de Catalunya* (13-VII-1935): en una columna (p. 5),

sota el títol «Pro Teatre Catòlic», s'anunciava el «Concurs d'obres teatrals per a l'escena catòlica», convocat per la «Biblioteca "Iluro"», amb l'objectiu de «donar més impuls a l'escena catòlica catalana». Tot seguit se'n reproduïen les bases, al punt 7 de les quals s'indicava que «les obres han d'ésser morals, i no desdir del fi cultural d'aquest Concurs», i se n'especificaven els quatre premis: dos per a obres en tres actes, amb la diferenciació de peces per a homes i peces per a dones (premiades amb 250 pessetes, una quantitat considerable a l'època), i dos més per a obres en un o dos actes, amb la mateixa diferenciació (guardonades amb la col·lecció completa de la «Biblioteca "Iluro"»). S'anunciava, a més, la publicació de les obres premiades i també la de «les que en siguin mereixedores».

Passats uns mesos, al *Diari de Mataró* del 15 d'octubre d'aquell any es feia constar que s'havien rebut fins a 54 obres. I el veredict, datat el 30 d'octubre de 1935, es publicava a *La Veu de Catalunya* el 2 de novembre (i al *Diari de Mataró* el dia 6). Els quatre premis ordinaris van ser concedits a: *Llegenda de Font-Romeu* de Pere Maurí Ribas i *La germana de l'amor formós* de Tomàs Ribas i Julià, per a les obres en tres actes per a homes i dones, respectivament; i *Sr. Governador! Sr. Ministre!* de Joaquim Puigbò Mayol i *Les dones de safareig* de J. N. Candaló, per a les d'un acte per a homes i dones; l'última va ser l'única que no es va publicar dins la «Biblioteca "Iluro"» (la de Puigbò hi va aparèixer amb el títol: *Un ministre sense cartera*). A més d'aquests premis, se'n van concedir tres més d'extraordinaris (amb 50 pessetes per a cada obra) i tres accèssits (que van rebre una col·lecció de la «Biblioteca "Llanas"»), a més de mencions honorífiques a vuit obres. El repartiment dels premis i una festa d'«homenatge a nostres autors catòlics» es van fer el 17 de novembre del 1935 al Teatre del Centre Social de Santa Madrona, a Barcelona, segons s'anunciava amb el veredict.

Finalment, cal consignar que en dues publicacions catòliques, *Flama*, òrgan de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (17-I-1936), i *El Pensament Marià*, de Mataró (24-I-1936), s'anunciava l'estrena (per al dia 26 de gener) i la publicació dins la «Biblioteca "Iluro"» d'una altra obra suposadament premiada al concurs: *Pas als joves cristians* de Narcís Corbera. Tanmateix, aquesta peça no constava al veredict reproduït als dos esmentats diaris ni va ser publicada (en cap col·lecció).

LA CASA PATUEL DURANT LA GUERRA I LA POSTGUERRA

No hem sabut trobar notícies de l'activitat de l'establiment durant la Guerra Civil. De fet, la perruqueria va deixar de sortir anunciada a la «Guia del Comerç, Indústria i professions de la Ciutat» del *Diari de Mataró* el juliol de 1934 (el darrer anunci aparegué al número del dia 5 d'aquell mes), la qual cosa no vol dir, però, que no continués funcionant. És possible que, arran de la seva vinculació amb el teatre catòlic, l'establiment optés per mantenir-se en un discret segon terme i deixés de publicar anuncis a la premsa. No hem pogut, però, documentar-ho.

La ciutat de Mataró va ser ocupada a finals de gener de 1939. Malgrat el trasbals, la vida va anar reprenent el seu curs i diverses botigues van tornar a anunciar-se dins el diari local, ja publicat sota el control de la Falange (SALICRÚ 1989: 96-101). Al número del 13 de febrer de 1939 del *Diario de Mataró*, sota una columna de «Noticias», s'hi troba un petit anunci de tot just dues ratlles: «—Librería y Papelería Casa Patuel, Isern, 1.» També s'han conservat testimonis de l'activitat de l'establiment en relació amb els escenaris aquell mateix 1939, com ara el programa de la representació a Arenys de Mar d'uns Pastorets titulats *El Nacimiento del Salvador*, a càrrec de la Juventud Seráfica de Nuestra Señora de la Misericordia, en què consta la perruqueria de la Casa Patuel (ESPRIU 2002: 52).

Progressivament, la botiga va anar ampliant el seu estoc tant de vestits com de llibres. Segons Miquel Patuel, el seu avi Marià va fer amistat amb els germans Peris de Barcelona, que gestionaven la mítica sastreria artística Hermanos Peris, i els va anar comprant vestits, a vegades provinents de la producció de pel·lícules que acabaven de ser rodades. Per un altre costat, Marià Patuel també va fer amistat amb l'escriptor Lluís Millà, que gestionava la històrica llibreria del carrer Sant Pau de Barcelona. És possible que fos sobretot a la Millà on va anar adquirint llibres per a l'Arxiu de Teatre de la Casa Patuel i també per a la llibreria, fins a arribar a aplegar centenars i centenars d'obres. Carles Maicas, en les seves memòries, recorda com al tombant dels anys cinquanta anava a l'establiment a comprar llibres i a fer tertúlia sobre teatre amb Marià Patuel i la seva filla Angelina, «en aquell espai ple d'estanteries amb paquets embolicats plens de cabdals [...], vestuari de totes les èpoques, perruqueria, barrets tant per a home com per a dona, així com les ampolletes de màstic amb un petit pinzell per poder enganxar

La Casa Patuel a la postguerra. D'esquerra a dreta: Maria Pérez Martínez (fillastra d'Angelina Patuel Carreras), Josep Reniu Calvet, Miquel Patuel Cardoner (assegut al fons), Marià Patuel Rossell i Francesc Pérez Martínez (fillastre d'Angelina Patuel Carreras).

els postissos, barbes, patilles, bigotis, i els més diversos i estranys objectes d'utilatge, espases, cuirasses, llances, vestits de soldats romans, etc.» (MAICAS 2013: 35).

Des dels primers anys de la postguerra, l'establiment va anar proporcionant els seus serveis a diversos teatres i companyies tant de Mataró com d'altres indrets de Catalunya. A la capital del Maresme, per exemple, poc després d'acabar la guerra, la Sala Cabañes li va haver de llogar sis vestits de bruixa per als seus Pastorets, *L'Estel de Natzaret* de Ramon Pàmies (CLARIANA 2004: 38). Als anys quaranta també els col·legis mataronins de Valldemia i dels Salesians li van llogar vestuari i obres, segons els testimonis orals de Miquel Patuel i de Lluís Adan. I el novembre de 1946 el Teatro Educación y Descanso (nom que rebé aleshores el teatre Borràs, a l'Ateneu) va escenificar unes *Estampes Catalanes* del mataroní Josep Comas Vilaseca amb sastreria de la Casa Patuel. El mateix local tornaria a servir-se'n per representar *La pròpia sang* de Ramiro Viñas Morell (1-III-1947).

La Companyia Illa-Comas, d'altra banda, vinculada al Teatre de la Unió de Cooperadors, en va ser un client assidu almenys des de mitjan anys quaranta, com testimonien els programes de les

seves obres (molts conservats al MASMM; vegeu també MAICAS 2005: 15, 18 i 25): es va servir de la sastreria Patuel per representar *La Puntaire de la Costa* de Tomàs Ribas (21-XII-1947 i 6-III-1949) i *La dona verge* de Manuel Fontdevila (6-V-1948), i de la perruqueria i la sastreria per posar en escena *Maria Rosa* de Guimerà (23-I-1949), *El carro de l'alegria* de Víctor Mora i Marian Amat (15-V-1949) i *La heredera* de Ruth i Augustus Goetz (25-IV-1954). D'altra banda, la Secció Teatral del Foment Mataroní va requerir el servei de sastreria per a l'escenificació d'*El ferrer de tall* de Frederic Soler (Pitarra) i del sàinet *Sistema Munyon* d'Asmarats (15-V-1949). I l'agrupació teatral del Casal Mutual-Cooperativista de La Alianza Mataronense va emprar la perruqueria i la sastreria de can Patuel per representar *Seny i amor, amo i senyor* d'Avel·lí Artís (20/21-XI-1954).

Entre els quaranta i els cinquanta, els joves de la Congregació Mariana, tot volent emular les representacions d'*El misteri de Nadal* de Francesc Gay que els grans feien al Foment, van posar en escena la seva pròpia versió d'aquests Pastorets al pati dels Lluïsos i van llogar una part del vestuari a la Casa Patuel (PERA 2005: 48). I ja als cinquanta, altres companyies de nois i noies van requerir els

seus serveis: la Sala Infantil Catequística - La Coma li llogarà el vestuari i també les obres i els cabdals per a les seves representacions, tant dels Pastorets de mossèn Gay com de peces com ara *El divino impaciente* de José M. Pemán el 1958 (SALICRÚ 2005: 38-39); i els joves de La Saleta, del Centre Catòlic, hi aniran a buscar les obres de la col·lecció «Galeria Salesiana» que hi representaven (CUSACHS 2003: 25).

Fora de Mataró, tenim constància que va llogar-li vestits el grup de teatre del Centre Parroquial de Mollet del Vallès entre 1945 i 1951 (FARNÉS 2009: 77), i l'establiment va tenir cura del vestuari i la perruqueria de l'obra *El ferrer de tall* de Frederic Soler (Pitarra) posada en escena a Arenys de Mar pel Grup Artístic Montserrat el 27 de gener de 1952 (ESPRIU 2002: 70). Els serveis de la Casa Patuel consten igualment en representacions teatrals fetes a localitats del Berguedà entre 1949 i 1953 (SERRA 2012). I també a la ciutat de Girona: concretament, va proveir de vestuari la representació, a finals de 1949 i al Centro Cultural, d'*El divino impaciente* de Pemán (*Los Sitios de Gerona*, 12-X-1949) i la de *L'hostal de la Glòria* de Sagarra feta el 20 de desembre de 1953 al Teatre Municipal (*Los Sitios de Gerona*, 29-VI-1969).

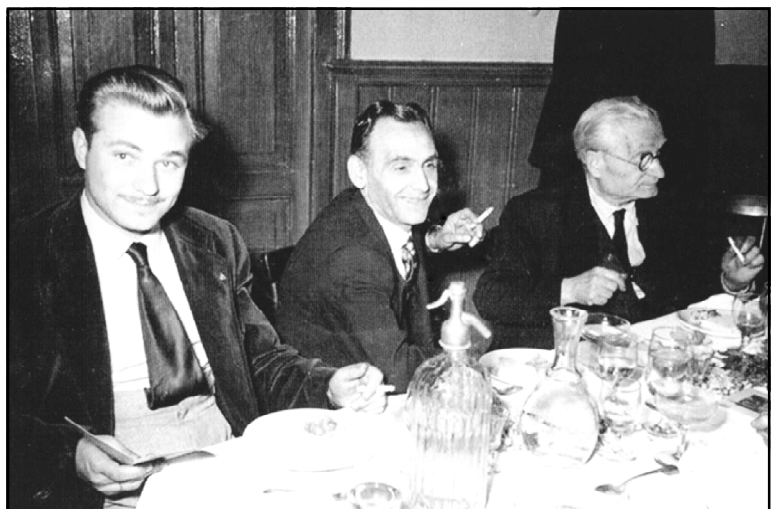
Resulta especialment remarcable la presència de la Casa Patuel en la vida teatral de les comarques gironines entre finals dels anys quaranta i principis dels setanta. A més de les funcions que hem reportat suara, l'establiment va proveir de vestuari l'escenificació d'*Els Savis de Vilatrista* de Rusiñol i Martínez Sierra feta per l'agrupació teatral del Centre Parroquial Catequístic de Sant Feliu de Guíxols l'octubre de 1957 (*Áncora*, 24-X-1957), i també la representació d'*El més petit de tots* de Josep M. Folch i Torres realitzada al Casal Parroquial d'Amer el març de 1960 (*Los Sitios de Gerona*, 25-III-1960). Va tenir cura de la perruqueria dels *Pastorets* de Folch i Torres posats en escena pel Casal Popular de Palafrugell almenys entre el gener de 1969 i el desembre de 1972 (*Los Sitios de Gerona*, 12-I-1969 i 24-XII-1972), i va proporcionar el vestuari de les representacions de *L'Estel de Natxaret* de Ramon Pàmies fetes pel Centre Excursionista Montclar de Sant Feliu de Guíxols a finals de 1973 (*Áncora*, 20-XII-1973). I cal destacar, finalment, que a partir dels

anys cinquanta, la Processó de Verges li va llogar els vestits dels actors, fins que a mitjan anys 70 el seu Patronat decidí confeccionar-ne de propis. També els en va llogar el grup de teatre de l'Orfeó Vergelità (ROCA 2007: 218).

No és sobrer de remarcar, per últim, un bon client de la Casa Patuel a la postguerra: l'escriptor i activista Esteve Albert. L'establiment va tenir cura del vestuari d'una de les seves primeres obres teatrals: *El caçador furtiu*, representada el 23 de novembre de 1952 per la secció teatral de l'aleshores Círculo del Casal Mutual Cooperatista (Unió de Cooperadors); l'obra, segons consta al programa, havia estat estrenada en una funció privada a la finca Can Rovira de Dosrius; i encara es tornaria a representar el 23 de gener de 1953 al Saló Montserrat d'Arenys de Mar.

També va proporcionar a Esteve Albert el vestuari de l'escenificació de *Solitud*, adaptació dramàtica de la novel·la homònima de Víctor Català feta per l'escriptor de Dosrius, que es va representar al teatre CAPSA de Barcelona el 8 de maig de 1954, sota la direcció de Ricard Salvat (RENIU 1998: 86). A finals de 1955, d'altra banda, Albert va organitzar el *Pessebre vivent d'Engordany* (Andorra), i, com ell mateix recordava, la Casa Patuel hi «va subministrar el barret de copa i la capa roja del diable que tants aplaudiments va suscitar i que va ésser l'únic vestuari llogat» (RENIU 1998: 92). L'establiment també li va proporcionar el vestuari i l'attrezzo per a la representació de la seva *Medea* al Velòdrom de Mataró el 3 de setembre de 1955 (RENIU 1998: 99).

Ja el 1968, la Casa Patuel es va encarregar d'una part del vestuari de *Nerta*, una adaptació escènica que va fer Albert del poema de Mistral (a partir de la traducció de Jacint Verdaguer), representada al Castell Fivaller de Teià el 13 d'octubre

Miquel Patuel Cardoner, Manuel Planas
i Marià Patuel Rossell

d'aquell any amb motiu de la commemoració del centenari de la vinguda a Catalunya del poeta occità i el felibritge (segons consta al programa). Albert, finalment, havia projectat per al 1966 l'estrena d'una versió dramàtica de l'*Infern* de la *Divina Comèdia* de Dante, que hauria comptat amb la perruqueria de la Casa Patuel, però que finalment no es va poder dur a terme (RENIU 1998: 118-120).

Progressivament, i a mesura que es deixaven de fer obres que requerien vestuari d'època i començaven a representar-se sobretot peces

ambientades en l'actualitat, l'establiment va perdre una de les seves principals raons de ser i va optar per especialitzar-se en la venda i lloguer de disfresses per a festes de tota mena. I així ha arribat fins al dia d'avui, com es pot comprovar encara anant a la cantonada del Torrent amb el carrer Isern o, més còmodament, consultant la pàgina web de l'actual Casa Patuel.

Jordi Malé

BIBLIOGRAFIA

CLARIANA 2004: Josep M. Clariana i Coll, «Teatre a la Sala Cabañes. De la postguerra als actes del cinquantenari (1939-1966)», *Fulls*, 80 (octubre 2004), pp. 26-40.

CUSACHS 2003: Manuel Cusachs, «La Saleta, record nostàlgic», *El Punt* (ed. Maresme), 11-XI-2003, p. 25.

CUSACHS 2006: Manuel Cusachs, «Mataró, ciutat pubilla», *Capgròs*, 13-I-2006. En línia (consulta: 28-III-2016): <http://www.capgròs.com/opinio/detall.asp?id=1263>

ESPRIU 2002: Agustí Espriu, «El teatre d'Arenys de Mar a la postguerra (1939-1960)», *Quaderns d'Estudis Arenyencs*, 9 (desembre 2002), pp. 46-79.

FARNÉS 2009: Josep M. Farnés, «El teatre al Centre Parroquial de Mollet del Vallès (1945-1961)», Glòria Arimon i Ventura, *Lauro*, 30 (2009), pp. 76-77.

LLADÓ 1995: Miquel Lladó, *L'afecció Teatral a Mataró fins a 1936*. Mataró: edició d'autor impresa per la Copisteria Castellà, 1995.

LLADÓ I FONT 2005: Jaume Lladó i Font, «Un aniversari, tot fent memòria», *Fulls*, 83 (octubre 2005), pp. 17-30.

MAICAS 2005: Carles Maicas i Vallès, «Un any de la història del teatre a Mataró (1949)», *Fulls*, 82 (abril 2005), pp. 14-38.

MAICAS 2013: Carles Maicas, *El teatre, tota una vida*. Madrid: Fundación AISGE, 2013.

MALÉ 2012: Jordi Malé, *Les idees literàries al període d'entreguerres. Antologia de textos*. Lleida: Càtedra Màrius Torres i Pagès editors, 2012.

PERA 2005: Albert Pera, «Poant molt a fons», *Fulls*, 81 (gener 2005), p. 48.

PINYOL 2009: Ramon Pinyol i Torrents, «El teatre catòlic català contemporani. Els orígens (1897-1908)», *Anuari Verdguer*, 17 (2009), pp. 403-426.

RENIU 1998: Josep Reniu i Calvet, *Esteve Albert i Corp. Esbós biogràfic*. Dosrius: Ajuntament de Dosrius, 1998.

ROCA 2007: Jordi Roca *et al.*, *Verges, la processó*. Tarragona: Arola, 2007.

RODERGAS 1951: Josep Rodergas i Calmell, *Els pseudònims usats a Catalunya*. Barcelona: Ed. Millà, 1951.

SALICRÚ 1989: Manuel Salicrú i Puig, *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria, 1989, pp. 96-101.

SALICRÚ 2005: Manuel Salicrú i Puig, «La Sala Infantil Catequística - La Coma», *Fulls*, 83 (octubre 2005), pp. 31-41.

SERRA 2012: Rosa M. Serra i Reixach, «Un segle de teatre al Berguedà». En línia (consulta: 23-III-2016): <http://rosamariaserra.cat/unsegledeteatrebergueda.html>

SOLER 2011: Anna Soler Horta, «Bibliografia i història de la recepció de la narrativa en llengua alemanya a Catalunya (1894-1938)», *Anuari Trilcat*, 1 (2011), pp. 3-120. En línia (consulta: 20-IV-2016): <http://trilcat.upf.edu/anuari-trilcat/anuari-trilcat-1-2011/>.